



אפליה מתקנת או בחירה טבעית?

האם התורה מלמדת אותנו לאזן בין כישרון למעמד חברתי?
לקחים מבחירת אומני המשכן

חוברת למרצה



תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

פרשת ויקהל



THE
SHLUCHIM
OFFICE

לזכות הרב יוסף וזוגתו מרת יעל ומשפחתם שיחיו מיכאל שוילי



לתרומה ולהקדשת שיעור לחץ כאן

או סרוק את הברקוד



לפרטים נוספים צור קשר באימייל INFO@JEWISHINSIGHTS.ORG
להורדת מערכי שיעור נוספים בקרו באתר WWW.JEWISHINSIGHTS.ORG

עימוד | מוסי וולוסוב
אתר אינטרנט | יובל כץ וישראל ויסוצקי
אדמיניסטרציה | לוי שמטוב

ועדה מייעצת
הרב אשר דערן - קייפ-טאון, דרום אפריקה
הרב מנדי גרליצקי - תל אביב, ישראל
הרב לוי גרינברג - אלפטון, טקסס
הרב דוד גולדברג - סאו פאולו, ברזיל
הרב לוי שייקביץ - כפר חב"ד, ישראל
הרב מנדי גרינברג - טווינסבורג, אוהיו
הרב שמואל פרידמן - ב. בלנקה, ארגנטינה
הרב יוסף יצחק בלוי - כינרת, ישראל
הרב חיים דרוקמן - לוצרן, שווייץ

ספרדית
תרגום ועריכה | הרב רפי טוויל

צרפתית
תרגום ועריכה | הרב יאיר אלבז
הגהה | ש. אלבז
עימוד | לוי אלבז

פורטוגזית
תרגום | מר יצחק דיין
עריכה | הרב ישעי' דיין
עימוד | מייק קטן

רוסית
תרגום ועריכה | הרב אלכסנדר גרישין
עימוד | ת. וולף

משרד השלוחים
י"ר | הרב גדליה שמטוב
כיתוח | הרב מנדי שמטוב

עורכים
הרב אברהם גרינברג
הרב זושא גרינברג
משתתף בעריכה | הרב שלום בער חזן

עברית
עריכה לשונית | הרב לוי שייקביץ
הגהה | הרב מנחם וילהלם

אנגלית
תרגום ועריכה | הרב מענדל סופער
הגהה | הרב מענדל לברטוב

נסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי במומבאי, הודו



© Published and Copyright 2024 by
Shluchim Office International

תוכן השיעור

א. האדריכלים הראשיים של בניית המשכן.....5

בפרשתנו – פרשת ויקהל, מעביר משה את הוראות בניית המשכן לבני ישראל, וממנה את האומנים בצלאל ואהליאב כאחראים על המלאכה. רש"י מציין כי בצלאל הגיע משבט יהודה המיוחס, ואילו אהליאב הגיע משבט דן שהיה מ"הירודים שבשבטים". באמצעות השוואתם, מדגישה התורה שבעיני ה' אין הבדל בין יהודים (מקור 1).

שואל הרבי: (1) כיצד הגיע רש"י לכל נושא המעמדות החברתיים? לכאורה, ה' בחר בהם על פי כשרונותיהם. (2) בנוסף לכך, מדוע רש"י לא הסביר זאת בפרשת כי תשא, בפעם הראשונה בה אנו פוגשים בבצלאל ואהליאב? (מקור 2). (3) דברי רש"י "לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְלֹא נִפְרַשׁ שׁוֹעֵ לְפָנַי דָּל" חריגים. מה זה בא ללמדנו?

ב. כולם שווים בעיני ה'.....7

כאשר משווים בין פרשיות "כי תשא" ו"ויקהל" באזכור בחירתם של בצלאל ואהליאב, ניתן להבחין בשינוי משמעותי. בפרשת כי תשא מוצג בצלאל כאומן העיקרי, כאשר אהליאב משמש לצידו, ואילו בפרשת ויקהל מוזכרים שניהם כשווים בתפקידם ובסמכותם.

השוויון בין בצלאל לאהליאב, המצוין דווקא בפרשת ויקהל ולא בפרשת כי תשא, הוא הסיבה להסברו של רש"י:

ההתרמה למשכן היתה לפי נדבת ליבו ויכולותיו של כל באופן אישי. העשירים תרמו זהב ויהלומים, והעניים תרמו נחושת וחומרים פשוטים. מצב זה היה עלול ליצור תחושה של אי-שוויון, בניגוד לכלל הבסיסי לפיו בפני ה' כל יהודי שווה. כדי לתקן את הרושם הזה, בחר ה' בבצלאל המיוחס ובאהליאב ה"בלתי" מיוחס, ובכך הדגיש שבפני ה' כולם שווים.

[לכאורה, הבהרה זו הייתה יכולה להיעשות באמצעות מצוות מחצית השקל שבה כל אדם תרם סכום זהה. אך מכיון שהמצווה מלכתחילה היתה שכולם יתנו חצי מטבע בלבד, במילא לא ניכר בה באופן מובהק השוויון בין העשירים לעניים. לעומת זאת, באמצעות הבחירה בבצלאל ובאהליאב הובהר לכולם שבפני ה' כל היהודים שווים.]

כעת מובן מדוע ההשוואה בין עשירים לעניים נדחתה לפרשת ויקהל. בפרשת כי תשא ה' מדבר אל משה שאינו זקוק להבהרות על השוויון. בפרשת ויקהל לעומת זאת, משה מדבר אל בני ישראל, והם בהחלט היו זקוקים להבהרה שכל יהודי שווה בפני ה'.

ג. שני סוגי התרמות – שני סוגי עבודות.....11

מדוע אם כן מלכתחילה נקבעה תרומת המשכן בצורה חופשית שבה יש הבדלים בין עשירים לעניים?

ההסבר לכך נעוץ בעובדה שעבודת ה' מחולקת לשני סוגים. א) קיום המצוות בפועל שבו כל היהודים שווים. ב) הכוונה המיוחדת בקיום המצוות והרגש האישי של אהבת ה' ויראתו שבו קיימים הבדלים בין אחד לשני.

לפיכך גם בהתרמה היוזקוקים לאפיק שבו כל אחד יכול להביא לידי ביטוי את השוני שבו ואת כוחותיו המיוחדים, כאשר המטרה היא שגם בעבודת ה' שבה ההבדלים האישיים באים לידי ביטוי, תורגש האחדות והשוויון של כל יהודי בפני ה', כפי שרואים בבניית המשכן, שלמרות הפערים בתרומות, בחירת אדריכלי בניית המשכן הוכיחה שכולם שווים בפני ה'.

פתיחה

דמיינו שאתם מנהלים חברה גדולה ועליכם לבחור מנהל שיוביל מיזם קריטי. מועמד אחד מגיע ממשפחה מפורסמת, בעלת רקע עשיר והשכלה גבוהה, ומועמד שני מגיע ממשפחה פשוטה נטולת קשרים חברתיים. במי תבחרו?

בעולמנו, לא פעם אנשים זוכים להזדמנויות על בסיס רקע, קשרים או מעמד חברתי, ולא על רקע כישורונותיהם. "אפליה מתקנת" נוצרה בניסיון להעניק הזדמנות שווה גם למי שלא נולד עם יתרון התחלתי.

אולם האם התורה מכירה באפליה מתקנת? האם גם בעולם הקדום, שבו בני אדם חולקו למעמדות שונים, היה מקום לאיזון חברתי? בשאלות הללו אנו נתקלים בפרשת ויקהל, כאשר משה ממנה את בצלאל משבט יהודה המיוחס, ואת אהליאב משבט דן מהצד השני של הייחוס החברתי – כאדריכלי בניית המשכן.

השיעור לפרשת ויקהל

משיחת שבת פרשת ויקהל – שקלים ה'תשמ"ו, בלתי מוגה,
תורת מנחם - התוועדויות ה'תשמ"ו, חלק ב', עמ' 674 ואילך

ומלקוטי שיחות חלק ל"א, ויקהל - ג', עמ' 217

א. האדריכלים הראשיים של בניית המשכן

לאחר שבפרשיות תרומה ותצווה קראנו על ציווי ה' למשה לבנות את המשכן ואת כליו, בפרשת ויקהל אנו קוראים כיצד משה אוסף את עם ישראל ומוסר להם את ציווי ה' לבנות לו משכן, וכן את הביצוע בפועל של בניית המשכן.

בני ישראל הנלהבים ממהרים לתרום מרכושם – תכשיטי זהב, בדים יקרים, כסף, נחושת, עצים ועורות – לבניית המשכן. הנשים האומניות טוו את צמר העיזים, ונשיאי שבטי ישראל הביאו את האבנים הטובות, את סממני הקטורת ואת השמנים.

"בצלאל בן אורי בן חור ממטה יהודה, ביחד עם אהליאב בן אחיסמך למטה דן, יהיו האומנים שיפקחו על בניית המשכן וכליו", אומר משה.

מקור 1 ספר שמות, פרק ל"ה, פסוקים ל"ז-ל"ח

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אֹרִי בֶן חֹר לְמִטֵּה יְהוּדָה.

לתלמיד
עמ' 3

רש"י

חור. בנה של מרים היה.

וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹקִים, בְּחֻמָּה בְּתוֹכָהּ וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה. וְלִחְשֹׁב מַחֲשָׁבָת, לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת. וּבַחֲרֹשֶׁת אֲכָן לְמַלְאֲתָהּ וּבַחֲרֹשֶׁת עֹץ, לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָתָהּ מַחֲשָׁבָת. וְלַהוֹרֹת נֶתַן בְּלִבּוֹ, הוּא וְאַהֲלִיאֵב בֶּן אַחִיסַמֵּךְ לְמִטֵּה דָן.

רש"י

וְאַהֲלִיאֵב. מִשְׁבֵּט דָן מִן הַיְּרֵדִין שֶׁבַּשְׁבָּטִים – מִבְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת – וְהַשְּׁנֵהוּ הַמָּקוֹם לְבְצָלְאֵל לְמַלְאֲכָתָהּ הַמִּשְׁכָּן וְהוּא מְגִדוּלֵי הַשְּׁבָטִים, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְלֹא נָפַר שׁוֹעַ לְפָנַי דָּל".

מִלֵּא אֹתָם חֻמָּת לֵב, לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָתָהּ חָרָשׁ וְחָשֵׁב וְרָקַם בְּתִכְלֵת וּבְאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאַרְגָּ, עָשִׂי כָל מְלָאכָה וְחָשֵׁבִי מַחֲשָׁבָת.

מקור 2 עץ יוסף על מדרש תנחומא

וּבְנֵי דָן חוֹשִׁים: וְלִכְן הָיָה יְרוּד כִּי לֹא הָיָה לוֹ רֵק בֶּן אֶחָד וְגַם הָיָה מִן הַשְּׁפָחוֹת. נִמְצָא מִן בְּנֵי הַגְּבִירוֹת הָיָה יְרוּד בְּזֶה שֶׁהָיָה מִן הַשְּׁפָחוֹת. וּמִן בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת הָיָה יְרוּד בְּמַה שֶּׁלֹּא הָיָה לוֹ רֵק בֶּן אֶחָד.

לתלמיד
עמ' 3

<< הרבי

מה מפריע לרש"י

בנוגע לפירוש רש"י בפרשתנו, העירו באחד הקובצים על פירוש רש"י הדורש ביאור והסבר:

לתלמיד
עמ' 3

(א) מהו הקושי בפשטות הכתובים שהכריח את רש"י לפרש את אריכות הדברים הללו?!

הרי מה בכך שאהליאב הוא "משבט דן, מן הירודין שבשבטים, מבני השפחות", מה נוגע הייחוס שלו כאשר מדובר אודות ענין הדורש "חכמת לב"?! בענין זה נוגע דבר אחד בלבד - עובדת היותו "איש חכם לב... לדעת לעשות את כל מלאכת עבודת הקודש"¹, ואין נפקא מינה כלל ענין הייחוס!

ואם כן, מהו הצורך בביאור ובהסבר שהסיבה לכך שהשווה המקום את אהליאב לבצלאל היא "לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל", כאשר מלכתחילה אין כל שאלה בדבר, כפי שמובן באופן פשוט, שבצלאל ואהליאב נבחרו להורות ולפקח על מלאכת המשכן מפני גודל חכמתם, כמפורש בכתוב² "מלא אותם חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש וחושב ורוקם גו"?!

(ב) מצד שני, אם אכן ישנו קושי בפשטות הכתובים הדורש ביאור והסבר, היה רש"י צריך לפרש זאת בפעם הראשונה שבה נזכרו בצלאל ואהליאב, בפרשת כי-תשא³, "ראה קראתי בשם בצלאל גו' ואני הנה נתתי אתו את אהליאב גו'".

לתלמיד
עמ' 4

מדוע אפוא לא מפרש רש"י מאומה בפרשת כי תשא, כי אם בפרשתנו דוקא?! מהו הקושי שהתחדש בפרשתנו שבגלל זה הוכרח רש"י לפרש זאת?!

מקור 3 ספר שמות, פרק ל"א, פסוקים א-ב, ו'

וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, "רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה... וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי אֹתוֹ, אֶת אֶהֱלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמֶךְ לְמִטָּה דָן, וּבְלֵב כָּל חָכֵם לֵב נֹתְתִי חֲכָמָה, וְעָשׂוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ".

לתלמיד
עמ' 4

<< הרבי

(ג) דיוק לשון רש"י "לקיים מה שנאמר כו'" - שהיא לשון בלתי רגילה כלל בפירוש רש"י, שהרי בדרך כלל כותב רש"י "כמו שנאמר" וכיוצא בזה, ואילו כאן כותב "לקיים מה שנאמר"!

לתלמיד
עמ' 4

3. לא, ב-ו.
4. כפי שמפרש בלבוש האורה.

1. פרשתנו לו, א.
2. שם לו, לה.

ב. כולם שווים בעיני ה'

<< הרבי

עוזר או שותף?

ויש לומר הביאור בכל זה באופן המובן בפשטות לבן חמש למקרא:

לתלמיד
עמ' 5

כאשר הבן חמש למקרא לומד על בחירת ומינוי בצלאל ואהליאב, הוא מבחין מיד בשינוי עיקרי בין פרשת כי תשא לפרשת ויקהל.

בפרשת כי תשא (בציורי הקב"ה למשה, "וידבר ה' אל משה לאמר: ראה קראתי בשם גו") נאמר: "נתתי אתו את אהליאב", ואילו בפרשת ויקהל (בדברי משה לבני ישראל, "ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם גו") נאמר: "ולהורות נתן בלבו הוא ואהליאב". והחילוק שביניהם, שבפרשת כי תשא נאמר "שנתנו עמו כדי לשרתו במלאכה זו, לא שיהיה ראש אומנים כמותו", מה שאין כן בפרשת ויקהל, שבה נאמר "ולהורות נתן בלבו הוא ואהליאב", "משמע שיהא שוה לבצלאל בהוראת מלאכה זו לאומנים, ויהא ראש כמוהו".

נשאלת השאלה: מדוע התווסף ענין זה - "ולהורות נתן בלבו הוא ואהליאב" (שיהא שוה לבצלאל) בפרשת ויקהל דוקא, ולא נאמר מיד בפרשת כי-תשא, ששם נאמר רק "נתתי אתו את אהליאב", ולא שיהא שוה לבצלאל?⁵

על זה מתרץ רש"י, שההדגשה המיוחדת שהתווספה בפרשת ויקהל (בדיבורו של משה לבני ישראל) היא - "לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל", כפי שיוסבר לקמן.

היכן השוויון?

נדבת המשכן היתה לפי ערך מה שהיה לכל אחד ואחת מבני ישראל - כמובן וגם פשוט שכל איש היה יכול להביא רק מ"אשר נמצא אתו". כלומר, מי שהיה לו זהב, הביא זהב, ומי שלא היה לו אלא נחושת בלבד, הביא נחושת, וכיוצא בזה בשאר פרטי הענינים של נדבת המשכן, כפי שנאמר בפרשתנו, "כל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן וגו' הביאו"⁶, "וכל אשר נמצא אתו עצי שטים גו' הביאו"⁷ (מאותם ארזים שהביא יעקב עמו ונטעם במצרים⁸), "והנשיאים הביאו את אבני השֹהם ואת אבני האפוד"⁹.

לכאורה דבר זה מעורר שאלה ותמיהה:

עשיית המשכן הוא ענין הכי כללי ועיקרי אצל בני ישראל ("עדות לישראל שוויתר להם הקב"ה על מעשה העגל"¹⁰), ואם כן, כיצד יתכן שבענין כה כללי ועיקרי יודגש לתמיד חילוק בין עשירים

6. שמות לה, כג.
7. שם כד.
8. פרש"י שמות כה, ה.
9. פרשתנו שם כד.
10. פרש"י ר"פ פקודי.

5. אמנם, בכמה מקומות בתורה כאשר ציווי מסוים חוזר ונשנה פעם נוספת (פעם אחת ציווי הקב"ה למשה, ופעם שני - אמירת משה לבני, וכיו"ב), מצינו הוספת פרטים מסוימים שלא נאמרו בפעם הראשונה, אבל אעפ"כ, בנדוד, אין זה פרט נוסף בלבד, כי אם, ענין עיקרי, שאהליאב הוא ראש האומנים כמו בצלאל, וא"כ, מדוע נאמר ענין עיקרי זה בפ' ויקהל ולא בפ' כיתשא?!

שנטלו חלק חשוב בנדבת המשכן ובין העניים שלא היה ביכולתם ליטול חלק חשוב בנדבת המשכן?! הרי זה היפך הכלל שאצל הקב"ה שווים כולם?!

כלומר הסדר של עשיית המשכן על ידי נדבת בני ישראל, "כל איש אשר נמצא אתו... הביאו", גורם הרס וחורבן, לכאורה, ביסוד שכל בני ישראל שווים אצל הקב"ה!

איזון מתקן

ולכן, כדי לתקן את הדבר - היה צורך "לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל", כלומר, לתת קיום, תוקף וחוזק, שידעו הכל שאצל הקב"ה שווים כולם ("לא ניכר שוע לפני דל") - תמורת ההרס שנגרם בדבר זה כתוצאה מנדבת המשכן, שבה הודגש החילוק שבין עשירים לעניים.

וקיום זה - "לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל" - נפעל על ידי זה שמלאכת המשכן ניתנה ביד בצלאל ואהליאב: בצלאל היה "מגדולי השבטים", ממשפחתו של משה רבנו (שהרי "חור - סבו של בצלאל - בנה של מרים היה", אחיינו של משה רבינו), ואילו אהליאב, היה "משבט דן, מן הירודין שבשבטים, מבני השפחות", ולמרות זאת, השָׁנָם המקום למלאכת המשכן, "לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל".

בתקופה מאוחרת יותר, כאשר משה מתלונן בפני הקב"ה: 'מדוע הטלת עליי את הנהגת העם הזה? האם אנוכי הרייתי את העם או ילדתי אותו? כיצד אוכל לספק להם בשר? לא אוכל לבדי לשאת בעול ההנהגה', משיב לו הקב"ה: 'אסוף שבעים איש מזקני ישראל, עליהם אשרה מרוחך, והם יסייעו לך בהנהגת העם'.

משה אכן אוסף שבעים זקנים, ומנסה לדאוג לייצוג שווה לכל השבטים. עיקרון השוויון היה כה חשוב, שמשה היה צריך להתגבר על בעיה מתמטית כדי לשמרו. אם כל שבט משנים - עשר השבטים היה שולח שישה נציגים - המספר הכולל היה שבעים ושניים, אולם ה' אמר לו לאסוף רק שבעים זקנים. על מנת לשמר על השוויון, ערך משה רבינו גורל כדי לקבוע איזה שני שבטים ישלחו חמישה נציגים בלבד.

מקור 4 ספר במדבר, פרק י"א, פסוקים כ"ד-כ"ה

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֶת דְּבָרֵי ה', וַיֹּאסֶף שְׁבַעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל. וַיֵּרֶד ה' בְּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו, וַיֹּאצֵּל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו, וַיִּתֵּן עַל שְׁבַעִים אִישׁ הַזִּקְנִים. וַיְהִי כְּנוּחַ עָלֵיהֶם הָרוּחַ, וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ.

רש"י על פסוק כ"ו (בעיבוד קל)

בָּלָם נִרְשָׁמוּ בְּשִׁמּוֹת וַנִּבְחָרוּ עַל יְדֵי גֹרֶל. זֹאת מִפְּנֵי שֶׁהַחֲשׁוֹב עוֹלָה לְשָׁנִים עֶשְׂרֵי שְׁבַטִּים — שִׁשָּׁה לְכָל שְׁבֵט, חוּץ מִשְׁנֵי שְׁבַטִּים שְׁמֹנֶת־עָרְסִים רַק חֲמִשָּׁה נְצִיגִים. אָמַר מֹשֶׁה: "אֵף שְׁבֵט לֹא יִקָּשֵׁיב לִי אִם אֶפְחִית מִשְׁבֵּטוֹ זֶקֶן אֶחָד".

מָה עָשָׂה? לָקַח שְׁבַעִים וּשְׁנַיִם פְּתָקִים וְעַל שְׁבַעִים מֵהֶם פָּתַח "זֶקֶן", וְאֵת הַשְּׁנַיִם הָאַחֲרִים הִשְׁאִיר רֵיק. לְאַחַר מִכֵּן הוּא בָּחַר מִכָּל שְׁבֵט שִׁשָּׁה אַנְשִׁים, וְהִגִּיעַ לְמִסְפָּר שֶׁל שְׁבַעִים וּשְׁנַיִם זֶקְנִים. הוּא בָּקַשׁ מִכָּלֶם: "קָחוּ אֶת פְּתָקֵיכֶם מִתּוֹךְ הַקְּלָפִי". מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ פְּתָק 'זֶקֶן' — הִתְקַדֵּשׁ, וּמִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ פְּתָק רֵיק — אָמַר לוֹ "הַמָּקוֹם לֹא חָפֵץ בָּךְ".

מחצית השקל אינו מספיק?

וענין זה - "לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל" - נפעל באמצעות השוואת בצלאל ואהליאב במלאכת המשכן דוקא, ולא באמצעות נתינת מחצית השקל (שמהם נעשו אֲדָנֵי המשכן), שבה נאמר "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט":

לתלמיד
עמ' 6

במחצית השקל "לא ניכר שוע לפני דל", שהרי כל הציווי בנתינה זו הוא מלכתחילה באופן של "זה יתנו גו' מחצית השקל", מצוה מיוחדת לתת מחצית השקל דוקא (מכיון שכן הוא רצונו של הקב"ה - מאיזו סיבה שתהיה), במילא, לא ניכרת בזה השוואת עשיר ועני ("לא ניכר שוע לפני דל"), מכיון שמלכתחילה נצטוו כולם לתת מחצית השקל בלבד.

לתלמיד
עמ' 7

במצוה זו צוה הקב"ה שכל אחד ואחת מבני ישראל יתן סכום של מחצית השקל, גם אם יכול לתת יותר מזה, דוגמת שאר המצוות, כמו: מַעֲשֵׂר בהמה - אחד מַעֲשֵׂר (ולא מִתְּשֵׁעַ), גם אם יש לו ריבוי בהמות, כך שיכול לתת אחד מִתְּשֵׁעַ; ארבע פרשיות בתפילין; ארבע כנפות בציצית - גם אם יש באפשרותו להוסיף ולעשות חמש, וכיוצא בזה בשאר המצוות. במילא, כאשר עשיר ועני מקיימים מצוה מסוימת באותו אופן - כפי שנצטוו - אין כאן קיום "לא ניכר שוע לפני דל".

אמנם כאשר מדובר אודות כללות מלאכת המשכן, אשר, בנדבת המשכן הודגש הענין של חילוק בין עשיר לעני ("כל איש אשר נמצא אתו... הביאו"), ואף על פי כן, בחרו לעשיית מלאכת המשכן את בצלאל ואהליאב, "אחד מגדולי השבטים", ואחד "מן הירודין שבשבטים" - הרי בכך מדגישים את קיום השוואת כל בני ישראל (היפך החילוק שהודגש בנדבת המשכן), "לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל".

למה דווקא בפרשתנו?

על פי זה יובן מה שהוספה זו "לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל" - הדגשת ההשוואה בין אהליאב לבצלאל - נאמרה בפרשת ויקהל דוקא, ולא בפרשת כי-תשא:

"לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל" נוגע (בעיקר) לבני ישראל, מכיון שהסדר בנדבת המשכן יכול להביא לידי מחשבה שיש חילוק אצל הקב"ה בין עשיר לעני, לכן יש צורך "לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל", מה-שאינ-כן אצל משה רבינו אין צורך לשלול סברה שאצל הקב"ה יש חילוק בין עשיר לעני.

ולכן הדגשת ההשוואה בין אהליאב לבצלאל, "לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל", היא בפרשת ויקהל דוקא - מכיון שבה מדובר אודות דיבורו של משה לבני ישראל, "ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם בצלאל גו'", יש צורך להדגיש "ולהורות נתן בלבו הוא ואהליאב", היינו, שלמרות היותו "משבט דן, מן הירודין שבשבטים, מבני השפחות", אף על פי כן, "השווהו המקום לבצלאל... מגדולי השבטים", כדי "לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל"; ואילו בפרשת כי-

תשא, שבה מדובר אודות ציווי הקב"ה למשה, "ראה קראתי בשם גו'" לא נוגעת ההדגשה "לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל".

משיחת שבת פרשת ויקהל - שקלים ה'תשמ"ו

בלתי מוגה

תורת מנחם - התוועדויות ה'תשמ"ו ח"ב, עמ' 674 ואילך

ג. שני סוגי התרומות – שני סוגי עבודות

<< הרבי

מדוע אם כן מלכתחילה נערך 'קמפיין' גיוס התרומות למשכן בצורה בלתי-שוויונית? מדוע לא נערכה מגבית אחידה, בדיוק כמו במחצית השקל?

הביאור בזה בפנימיות הענינים: לתלמיד עמ' 8

הטעם לזה שהיו שני אופני נתינות לתרומת המשכן - התרומות ש"הושוו בהם עניים ועשירים", ונדבת המשכן שלא היתה יד כולם שוה בה אלא "איש איש מה שנדבו לבו" - כי זהו בהתאם לשני סוגי עבודות שבישראל¹¹:

יש ענינים שבהם משתווים כל ישראל, ויש מה שכל אחד מחולק מחבירו, ובכללות: מעשה המצות - "תורה אחת ומשפט אחד לכולנו בקיום כל התורה ומצות בבחינת מעשה"¹², וכוונת המצות, אהבת ה' ויראתו כו', כאשר "כל חד וחד לפום שיעורא דיליה"¹³, "שהם לפי הדעת את ה' שבמוח ולב"¹².

מקור 5 ספר התניא, פרק מ"ד (בעיבוד קל)

ולכן האהבה והיראה כלפי ה' נקראות "הנספחות לה' אלהינו", ואלו התורה והמצוות הן "הנגלות לנו ולבנינו לעשות". זאת מפני שיש תורה אחת ומשפט אחד לכלנו בקיום התורה והמצוות במעשה בפעל, אבל האהבה והיראה תלויות בהבנה ובידיעה של כל אדם את ה' במוחו וב לבו.

לתלמיד עמ' 8

<< הרבי

אמנם תכלית הכוונה היא, להמשיך את האחדות גם ב"נדבת הלב" של בני ישראל¹⁴, שיהיה נרגש, שלמרות החילוקים שישנם בזה בין אחד לחבירו, מכל מקום כולם שווים לפניו יתברך. וזה מרומז בזה שעשיית המשכן (עם הדברים שבאו בנדבת בני ישראל, "איש איש מה שנדבו לבו") - היתה באופן ש"לא נכר שוע לפני דל".

לתלמיד עמ' 8

וזהו הטעם שענין זה מודגש דוקא באמירת משה לבני ישראל, ולא בציווי ה' למשה - כי כל הענין הזה הוא להמשיך את האחדות בדרגה זו שבה רואים חילוקים שבבני ישראל, ואין מקום להדגיש זה בציווי ה' למשה. ועוד, שבציווי ה' למשה - עדיין הוא למעלה מחילוקים שבבני ישראל;

כאשר משה מוסר את ציווי ה' לבני ישראל, הרי זה "מגיע" לדרגה שבה קיימים חילוקים בין איש לחברו, ומשה ממשיך בהם ענין האחדות¹⁵, "לא נכר שוע לפני דל".

11. ראה גם לקו"ש שם ע' 113.

12. ראה לקו"ש שם ע' 115. לעיל ע' 70 ואילך. ועוד.

11. בהבא לקמן - ראה לקו"ש ח"א ע' 110 ואילך. וש"נ.

12. ל' התניא ר"פ מד.

13. ל' הקדמת התניא (מזהר). ועד"ז שם רפמ"ד.

אדמו"ר הזקן מסביר, שבנוגע לקיום המצוות בפועל אין הבדל בין צדיק גדול ובין איש פשוט – כולם מחויבים באותן מצוות. הן הצדיק הגדול והן האיש הפשוט מניחים על היד ועל הראש את אותן תפילין (העשויות מעור בהמה), ומקיימים את המצווה בדיוק באותו האופן, כפי שההלכה מפרטת.

לעומת זאת, בנוגע לאהבה והיראה – ולכוונה שעליה יש לחשוב בעת קיום המצווה, היות שהן לפי היכולת והכישרון האישיים – הן לא קיימות אצל כולם בשווה, והן מצופות מכל אחד ברמה המתאימה ליכולותיו.

הרבי מחדש שגם בסוג עבודה המאופיין בפעולה האישית של האדם בהתאם לאופיו, גם שם יש להדגיש את המכנה המשותף. גם בכוחות פנימיים של הבנה והרגשה – צריכה, בסופו של דבר, להיות נרגשת הנקודה המשותפת – שאת המצוות יש לקיים מתוך קבלת עול, ענווה וביטול, הנובעים מהנקודה היהודית, הקיימת אצל כל יהודי באופן שווה.

מלקוטי שיחות חלק ל"א,
ויקהל - ג', עמ' 217

נקודות מפתח

- **לתלמיד עמ' 9**
ה' ממנה את בצלאל משבט יהודה המיוחס, ואת אהליאב משבט "פחות" יותר, כאומנים האחראים על מלאכת המשכן. רש"י מדגיש שבבחירתם הודגש העיקרון שלפני ה' כולם שווים.
- הנדבות לבניית המשכן היו לפי נדבת ליבו של כל אחד, מה שיצר הבדל בין עשירים שתרמו יותר לעניים שתרמו פחות. מינוי בצלאל ואהליאב נועד לתקן ולקבע את העובדה שלפני ה' אין הבדל בין אדם מיוחד לפשוט.
- מדוע אפוא מלכתחילה נקבעה התרומה למשכן בחוסר שוויוניות?
- משום שבעבודת ה', יש תחום שבו כל היהודים שווים – קיום המצוות בפועל, ויש תחום שבו קיימים הבדלים – הכוונה בקיום המצוות, והרגש של אהבת ה' ויראתו. ולכן, מלבד ההתרמה של מחצית השקל שהדגישה את השוויון, היתה התרמה שבה כל אחד היה יכול להביא לידי ביטוי את השוני שבו ואת כוחותיו המיוחדים.
- המטרה היא שגם בעבודת ה' שבה באים לידי ביטוי ההבדלים האישיים, תורגש האחדות והשוויון של כל יהודי בפני ה'. דבר זה אירע בבניית המשכן: למרות הפערים שהיו בתרומות, ניהול מלאכת המשכן הוכיח שכולם שווים בפני ה'.

ציצה לדרך

עלינו לזכור תמיד כי למרות ההבדלים בינינו, כל יהודי שווה ויקר בעיני ה'. גם אם דרכו של האחר בעבודת ה' שונה משלנו – עלינו לכבדו ולא לשפוט אותו, חס ושלום, ולהכיר בעובדה שהוא חלק בלתי נפרד מהשליחות האלוקית המשותפת לכל יהודי – לבנות משכן לה' בליבו ובעולם.

לתלמיד עמ' 9

לזכות

מרת יעל תחי' מיכאלשווילי
לרגל יום ההולדת לאויוש"ט
ולשנת הצלחה בכל מכל כל מתוך בריאות הנכונה,
והרבה נחת חסידי מכל המשפחה.

